

Primož Vidovič

Rdeči jugo našega soseda

Sosed Janez je bil izjemno načelen mož. Za razliko od svojih upognjenih prijateljev, s katerimi je vsako drugo jutro hodil na kegljišče v kazino, je v svoja prepričanja globoko veroval in od njih ni odstopal za nobeno ceno. Nosil se je kakor osamljena skala v puščavi s to načelnostjo, umirajoč, izvzet primerek starih časov, ko je bilo vsakomur vse jasno in je vladala blaginja, brez odurnih svobodomislecev in zablod sodobnega sveta. Dobra stara miselnost, ki ni drezala in begala, pihala vsak dan v novi, zdaj v levi, zdaj v desni veter. Ljudje, kot je sosed Janez, so si že mladi izbrali – ali pa so pustili, da so jim skrbno izbrali drugi – prepričanja in stali so za njimi vse ljubo življenje.

V našo ulico se je priselil malo pred osamosvojitvijo, ko sem bil še deček v pionirski kapi. Pripeljal se je v rdečem jugu kot kak kralj, večje postave, črna očala na zgubanem obrazu, opešani lasje, polizani čez čelo, v usnjenih hlačah in še bolj usnjeni jakni, na katere prsih je sijala zlata značka z emblemom na sredi. Ves začuden sem ga gledal skozi okno iz četrtega nadstropja, kako je parkiral tik ob vhodu, lepo postrani, vzporedno z robnikom, očrtal vehementno teritorij in nato sestopil na asfaltna tla. V žep je stisnil zlate ključke in odšepal proti vratom v avlo. Pred stopnicami je nekoliko postal; ob poti so bili postrojeni naši očetje, ki jih je v vojski komandiral, in mu ponižno salutirali. Vsakemu je poklonil pogled, čeprav bežen, ukazal »Prosto!« in šel.

Ko smo izvedeli, da pride k nam načelnik bivše varnostne agencije, je na sejah sveta stanovalcev završalo. Bili smo v tem občutljivem sistemskem prehodu in na vse ostanke starega režima, za katere se je zdelo, da nas vlečejo nazaj v okove, se je srepolo gledalo. Hkrati se je ljudi prijemal ta zahodnjaški nazor enakosti, ki je pravil, da ne moremo nikakor staremu Janezu odvzeti njegovih pravic, ker je prav tako človek kakor mi in zatorej nič manj vreden, da biva, kjer si poželi. Med togimi in egalitarnimi se je potemtakem imela vneti silovit boj. Jaz sem takrat še poslušal Ostržka in verjel v dedka Mraza, sanjavi otročaj brez mesta v velikem svetu, zato nisem imel kaj dosti besede pri odločitvi: padla je naenkrat in pognala celo jato bojkoterjev v stavko, saj je potrdila, da načelnik Janez sme ostati. Ko smo mislili, da je zdrahe končno konec, je seveda bilo treba določiti še nadstropje, kar je mnoge poprej zagovarjajoče skrivnostno spreobrnilo.

Ob večerih je mati molila, naj nas Bog varuje pred rdečimi zublji, a ta ji ni prislunnil. Janez je postal naš sosed in jaz sem ga prvi pozdravil, ko je končno prilomastil po stopnicah in v naš hodnik. Prestrašeno sem kukal skozi priprta vrata in opazoval njegovo težko hojo, katere ritem je utripal z mojim srcem. Ko je bil oddaljen le korak, mogoče dva, sem od straha pomižal, nato – misleč, da je že mimo – oči odprl in ga nenedoma zagledal tik pred sabo. Snel je očala in pogledal vame s sivo modrimi očmi. Iz grla se mi je utrnil jok, sprva plašen, potem zmeraj hujši. Ustavil ga je komaj nežni par materinih rok in me vsega solzavega nesel v varni hram našega brloga, potem ko se je do zadnje sape zopravičila. Sosedu Janezu sem se odtlej na daleč ogibal in z njim ne govoril, toda opazoval sem ga vedno s sokoljimi očmi in občudoval njegovo trmo ter ponos, tako na daleč, od koder me ni videl.

Nekako petnajst let po tem, ko se je vselil, ga je stanovalski svet spet dobil med zobe. Načeloma je živel zamaknjeno, nevsiljivo bitnost in turorno čakal, da premine. Sobo je na sploh poredko zapustil in nikoli ga nismo videli z nasmehom ali ga slišali, da bi se smejal. Bil je sicer precej urejenega, redoljubnega značaja. Vsak dan je izpraznil smeti in jih strogo spravil. Njegov jugo je bil vedno čist kot solza, pa tudi zase, za svoj videz, je poskrbel. Tu in tam si je na balkonu prižgal rdeč radio, ki je prepeval stare, partizanske klasike, in cigareto, sicer pa ni kazal kaj dosti življenja, stari relikv starega sistema, ki ga je sem izpljunil, nanj pozabil in propadel. Reven očitno ni bil, skrajno nedružaben takisto ne; vsak drugi dan je hodil ob poldnevu na kegljišče, kjer naj bi bil pravi virtuozi. Prijatelji so mu bili stari strici kot on. V vsakdanu so bili samotne

sence v ozadju, ki jih je načenjal in izrinjal čas, skupaj pa so se prelevili v prave reenaktorje minulih časov, glasno peli dobre, stare himne in kegljali z žarom, ki bi jih nemara nesel od Vardarja tja do Triglava.

Na te razvpite rituale se je seveda vozil v svojem starem jugu, ves ponosen. S pravim veseljem ga je zagledal vsako jutro, ga božal in negoval. Brnenje njegovega motorja je bila zanj spevna simfonija, ki je pomirila njegovo dušo v vseh viharjih. Ključke je obrnil z nežnostjo prvovrstnega kavalirja. Potem je odpeljal z nasmehom zadovoljnega in dan je bil zanj takrat popoln. Vrnil se je po navadi pred večerom in parkiral nikjer drugje kot na istem mestu, ki ga je premišljeno markiral prvi dan, udobno tik ob vhodu. Če mu je že kdo zasedel mesto, kajti tedaj še nekih strogih zamejitev in pravil ni bilo, je vsiljivčev avto zaparkiral, odtistihmal pa na mestu izrisoval svoj strog podpis in polagal težke kamne za mejnike. Sosed Janez je bil načelen mož in zvest varuh svojega ozemlja. Rad je imel red, nerad nered.

Takšen se je nemara rodil in takšen na vekomaj ostal, zategadelj vsa pravda, ki se je bila v bloku, potem ko je nova politika korektnosti začela barvati parkirna mesta, posebej za »pohabljenca«, kot jih je on nekorektno imenoval v svojih kletvah. Postajali smo takrat enakopravni, solidarni narod. Očitno parkirno mesto za invalide je seveda bilo tik ob vhodu, ravno tam, kjer je Janez venomer parkiral. Modri štirikotnik in močnik v njem ter beli pravokotnik, ki ju je obkrožal, so ga odtlej morili brez prestanka, a on ni klonil. Parkiral je kot prej, neupoštevajoč modrosti nove oblasti. Da bi se še bolj podrobno znesel nad krivico, je parkiral še naprej postrani, kot mu je bilo v navadi, da je hkrati zasedel še preostali dve mesti od treh razmejenih. Tako se je maščeval, ker so mu hoteli podržaviti njegovo.

Svèt je bil razjarjen. Napetost na sejah je bila zadušljiva in upravnik se je zbal sostanovalcev. Do soseda seveda ni upal stopiti, kot večina drugih, temveč mu je pošiljal vljudnostna pisma, ki verjetno niso bila nikoli odprta, kaj šele prebrana. Ničkolikokrat smo Janeza videli, kako je v zabojnik mukoma zanesel kupe starega papirja, med njimi brez dvoma spravnostne parole našega upravnika. Redoljubnež Janez jih je skrbno recikliral.

Najsilovitejše nasprotovanje se ni pojavilo zaradi same etične dileme, ker si je neki sebičnež prilastil ubogih privilegij. Saj je ne nazadnje res tudi Janez šepal, ker se mu je na neki vaji sprožila pištola in poglala gleženj k vragu. Težava je bila bolj zapletene narave. Vodovodar iz spodnjega nadstropja je namreč imel invalidnega otroka, diagnoza:

popolna paraliza. Nekako je pričakoval, da mu bo sosed dal prednost; menda ob taki diagnozi in prognozi zbledi prav vsaka šepavost. Takšne zamisli so se Janezu zdele domišljave in predrzne. On si je že v pamtičveku našel svoj udobni kraj pod soncem in se od njega ne umakne, tako se je glasil njegov prvi in edini odgovor vodovodarjevim pismom, takrat še nežnim in prosečim. Kmalu so se prošnje spremenile v zahteve, nato skoraj grožnje. Reči je treba, da so si stanovalci prizadevali najprej za miren sporazum, a ko so videli, da jim tako ne uspe in da je upravnik mnogo prediplomatski, da bi kar koli razrešil, so začeli klicati policijo. V mesecu dni je sosedov vetrobran šelestel s kazenskimi listki, vsak dan številčnejšimi. Bila je to prava burka; utvara, da se je kar koli razrešilo, se je hitro razblinila. Najprej smo mislili, da je kazni preprosto ignoriral, toda bilo je še za mero huje: kazni je s svojimi zajetnimi prihranki vse do zadnje plačal, pustil pa jih je za brisalci kot trofeje zmagovitega boja.

Njegovo načelnostno parkiranje se torej ni končalo, bes stanovalcev pa je postajal vse večji. Izkazalo se je, da so njegov nazorni čut »krivične kazni« le še izostrile. Tako je začel zvesto prijavljati – skoraj prepričan sem, da je za tem stal on – vse nekoliko kaznive incidente svojih rabljev; policisti so obiskali študenta, ki mu je v avto v jezi lučal kamne, in ga odpeljali, ker je gojil neke zle indijske rastline, o katerih se še upravniku ni sanjalo, sosedu pa je nekako prišlo na uho. Sproščeni glasbeni večeri v avli so se morali končati, ker sosedu niso dali spati, in celo upravnik se je znašel na inšpekciji sumljivih poslovanj, ko je nekoliko začinil jezik pisem, tako da so vsi začeli sumiti, da ima dobri sosed zveze na policiji in si ga prav zato upravnik ni upal nagnati.

Sosed Janez je obdržal svoj red, živci drugih pa so se kresali. Nekoč sem na stopnišču slišal glasno bitko med upravnikom in tistim vodovodarjem iz spodnjega nadstropja s pohabljenim otrokom. To je bil precej star mož, zdelan in mrk, žena mu je bila preminila pred leti in ga pustila samega z otrokom. Nestrpne narave in hitre jeze je postal tedaj, trmast in po vrhu še načelen.

»Če ga v red ne spravite vi, ga bom jaz,« je zabičal birokratu, »in tedaj vam ne bo demokracije, diplomacije in vse te vaše navlake.«

»Gospod Novak, ne prenaqlite se, prosim vas,« je prosil upravnik z živčnim glasom. »Saj se bo vse uredilo. Petek je nov začetek, pravijo. Prosim vas, le mirno, sproščeno. Vse bo v redu, malo še.«

Tako je govoril naš ljubi upravnik; in lepo je govoril, s finim, žametnim glasom, ki bi pomiril nekoga pol tako razjarjenega, kot je bil Novak.

Njega pa ni mogel in petek ni prinesel novega začetka. Pravzaprav so se zadeve še zaostrele. Na sobotno jutro sta se soočila in Novak naj bi mu grozil, da bo razbil njegov avto in njega samega, če ne neha s to butasto igro, ker on ne more več tako daleč parkirati in skozi gost promet voditi otroka na vozičku. Najbližje parkirno mesto je bilo namreč na drugi strani glavne ceste, ker je vsa tri na tej zavzel naš Janez, več jih pa stara oblast ob bloku ni predvidela. Skratka, jasno mu je povedal, da mu je dovolj, z grožnjo pa je očitno šel predaleč. V ponedeljek se je pri Novaku oglasila socialna služba, ki ji je bilo prišepnjeno, da otroka pretepa, tako da pravi anonimna prijava.

Novak je ponorel. V sredo ponoči nas je prebudil neznanski hrup. Z velikim kijem je tolkel po rdečem jugu kot obseden. Steklo je frčalo na vse strani, streha je bila popolnoma usločena, kolesa predrta. Vrata je odlomil in vse polil s katranom. Sežgal ga bi, ko skozi vrata tedaj ne bi stopil sosed Janez sam. Gledal sem ju skozi okno, ves napet, da nemara Janez ne izvleče puške. Tudi Novak je zmrznil tam na mestu in vžigalico upihnil. V tistih trenutkih so bile ujete cele večnosti. Zdaj zdaj je kazalo, da bo Janez izstrelil metek in Novakovo srce preluknjal; hotel sem poklicati policijo, a prej se je že vse končalo.

Sosed Janez je nekaj časa strmel v razbitino, skoraj nepremično, samo njegova ledena sapa je rezala skozi jesenski zrak, nato pa se je nemo obrnil in se vrnil v blok. Novak začetega dela tisto noč ni dokončal.

Upravnik je skoraj omedlel, ko je vse to slišal, in od takrat ga ni bilo več videti na sejah. Čez dober teden je prišla zamenjava, mlada liberalka, ki je sosеду nemudoma poslala evikcijski odlok. Nestrpno smo čakali naslednje jutro, misleč, kako se nam bo tokrat maščeval. Zbudil nas je naposled znani zvok sosedovega juga. Nekako ga je bil usposobil, čeprav je komajda še stal. Deževno jutro je bilo. Počasi je speljal z dovoza in potem zdrvel na glavno cesto, tokrat brez očal in urejenih las, majhna, sključena podoba z zlomljenim izrazom. Takrat sem ju videl poslednjič, njega in njegov jugo.

Življenje v bloku se je nato počasi umirilo. Najprej nas je pretreslo še nekaj novic o Novaku, za katerega so ugotovili, da je v depresiji res trpinčil otroka in poprej tudi ženo, ter ga strpali za zapahe, pa o upravniku, ki je bil obsojen nekih beloovratniških predrznosti in premeščen v družbenokoristna dela. Liberalka je v blok prinesla nov red; vzpostavljen je bil strog spalni čas, zamudnine so postale astronomske. Šušljati se je začelo o dobrih starih časih, ki da so odšli z jugom.

Ni bilo dolgo, kar je sosed Janez odšel, ko smo prejeli vest, da so ga pod mostom našli s prestreljeno glavo. Sedel je v jugu, ves krvav, na radiu pa so igrale stare, dobre partizanske. K nam so napotili prošnjo, da darujemo denar za žaro, češ da družine ni imel, ki bi poskrbela zanj. Zbrali smo dovolj za skromen ritual, celo nekdanji upravnik je pridal. Muzikant je zaigral na trombo, ko so spustili sivo žaro v grob, brez religioznega besedja. Skoraj otožno je bilo, pa oblaki sivi so se kopičili in vrtinčili na nebu.

Tistega večera, ko sem se vrnil v blok, sem postal pod obokom za trenutek in se zazrl čez ramo. Spomnil sem se najinega prvega srečanja in na obrazu se mi je zarisal mrk smehljaj, kot da bi skorajda začel pogrešati njegov grozeči pogled in juga na parkirnem mestu, ki je bilo odtehmaj prazno v Janezov spomin.